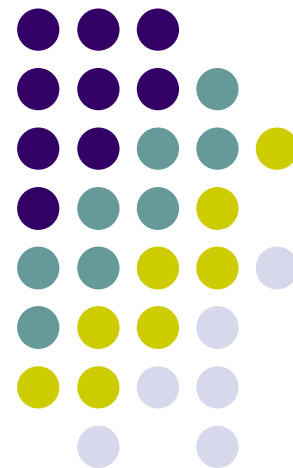

Vientisinio sakinio skyryba

Darbą atliko: Gabrielė Petružytė, I klasė

Turinys

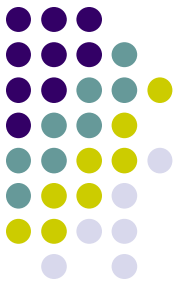
1. Vienarūšės sakinio dalys
2. Vienarūšės sakinio dalys, turinčios apibendrinamąjį žodį
3. Derinamieji ir nederinamieji pažyminiai
4. Išplėstinis būdvardinis ar dalyvinis pažyminys
5. Priedėlis, arba daiktavardinis pažyminys
6. Išplėstinės dalyvinės, pusdalyvinės ir padalyvinės aplinkybės
7. Tikslinamosios aplinkybės
8. Brūkšnys tarp veiksnio ir tarinio
9. Kreipinys
10. Įterpiniai

Vienarūšės sakinio dalys

Sakinio dalys, atsakančios į tą patį klausimą ir susijusios su kuria nors viena sakinio dalimi, yra vienarūšės sakinio dalys.

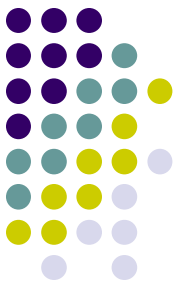
Pvz.: Sodely mačiau gladiolių, narcizų, tulpių.

Vienarūšės sakinio dalys su jungtukais o, bet, tačiau, tik.

Visada atskiriamos vienarūšės sakinio dalys,
sujungtos priešinamaisiais jungtukais **o, bet, tačiau,**
tik.

Pvz.: Kęstutis kalbėjo ilgai, **bet** įdomiai.

**Vienarūšės sakinio dalys su jungtukais
ir, ar, arba, bei, nei, tik.**

**Neatskiriamos dvi vienarūšės sakinio dalys, sujungtos
jungtukais ir, ar, arba, bei, nei, tik.**

Pvz.: Mama norėtų nusipirkti ąsotį arba puodynę.

Vienarūšės sakinio dalys su pasikartojančiais jungtukais

Kai prieš vienarūšės sakinio dalis kartojamas jungtukas **ir, ar, nei, tiek, arba, bei**, kablelis rašomas prieš antrąjį ir tolesnius.

Pvz.: Parkely mačiau **ir** ąžuolų, **ir** klevų, **ir** gluosnių.

Vienarūšių sakinio dalių poros

Kartais vienarūšės sakinio dalys gali būti skiriamos **poromis**. Tokios vienarūšės sakinio dalys skiriamos pagal tas poras.

Pvz.: Parduotuvėje buvo **mažų ir didelių, gražių ir negražių drabužių**.

Vienarūšės sakinio dalys turinčios apibendrinamąjį žodį

Apibendrinamieji žodžiai eina ta pačia sakinio dalimi kaip ir tos vienarūšės sakinio dalys, kurias apibendrina. Apibendrinamieji žodžiai dažniausiai reiškiami įvardžiais ir prieveiksmiais.

Pvz.: Salėje sėdėjo **visi**: mokiniai, mokytojai, mokyklos darbuotojai.

Vienarūšės sakinio dalys eina po apibendrinamojo žodžio

Kai vienarūšės sakinio dalys eina **po apibendrinamojo žodžio**, prieš jas dedamas dvitaškis.

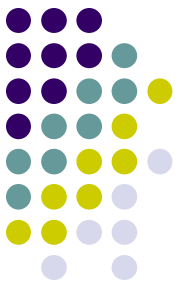
Pvz.: Šiais metais pamačiau **visko**: naujų žmonių, nepžįstamų vietų, stebinančių šalių.

Vienarūšės sakinio dalys eina prieš apibendrinamąjį žodį

Kai vienarūšės sakinio dalys eina **prieš apibendrinamąjį žodį**, po vienarūšių sakinio dalių rašomas brūkšnys.

Pvz.: Jurga sugražino knygą, žaidimą, žurnalą – **viską**, ką buvo pasiskolinusi.

Sakinys nebaigiamas vienarūšėmis sakinio dalimis

Jei sakiny **nebaigiamas vienarūšėmis sakinio dalimis**, prieš jas dedamas dvitaškis, o po jų kablelis arba brūkšnys.

Pvz.: **Viskas**: šalčiai, negandos, baimės jausmas, gąsdina žmones.

Jungiamieji žodžiai tarp vienarūšių sakinio dalių ir apibendrinamojo žodžio

Jeigu tarp apibendrinamųjų žodžių ir vienarūšių sakinio dalių yra jungiamųjų žodžių **būtent, tai yra, kaip, kaip antai, pavyzdžiui**, prieš tuos jungiamuosius žodžius rašomas kablelis, o po jų – dvitaškis.

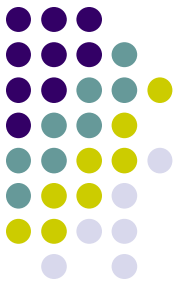
Pvz.: Mūsų šeima aplankė keletą salų, **pavyzdžiui**:
Rodą, Maljorką, Kretą.

Derinamieji ir nederinamieji pažyminiai

Pažyminys – antrininkė sakinio dalis, kuri reiškia daikto požymį ir atsako į klausimus koks? kokias? kuris? kuri? kieno? Pažyminys paprastai apibūdina daiktavardžiais, rečiau įvardžiais reiškiamas sakinio dalis.

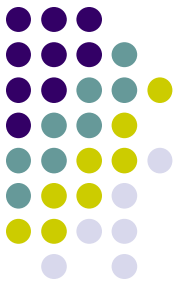
Pagal ryšius su pažymimuoju žodžiu pažyminiai skirstomi į **derinamuosius** ir **nederinamuosius**.

Derinamieji pažyminiai

Derinamieji pažyminiai atsako į klausimus **koks? kokia?** Jie yra suderinti su pažymimuoju žodžiu gimine, skaičiumi, linksniu.

Pvz.: Džiaugiasi geru rezultatu.

Nederinamieji pažyminiai

Nederinamieji pažyminiai atsako į klausimą **kieno?** Jie nederinami nei skaičiumi, nei gimine, nei linksniu.

Pvz.: Anądien sutikau gerą Indrės pažįstamą.

Derinamųjų pažyminių skyryba

Keli derinamieji pažyminiai, einantys **po pažymimojo žodžio, skiriami kableliais**. Ypač pabrėžiami derinamieji pažyminiai skiriami **brūkšniu**.

Pvz.: Toluj matyt spindinčios, mažos žvaigždutės.

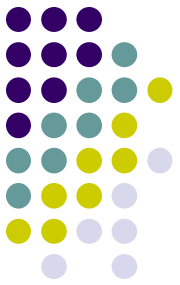
Pvz.: Toluj matyt žvaigždutės – mažos, spindinčios.

Išplėstinis būdvardinis ar dalyvinis pažyminys

Derinamieji pažyminiai, išreikšti dalyviu ar būdvardžiu su jam priklausančiu žodžiu, vadinami **išplėstiniais dalyviniais arba būdvardiniais pažyminiais**.

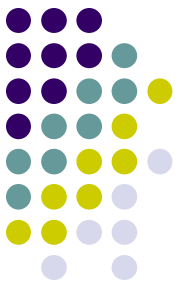
Pvz.: Karžygiai, grįžę iš žygio, džiūgavo.

Išplėstiniai pažyminiai skiriami

Po pažymimojo žodžio einantys išplėstiniai pažyminiai skiriami kableliais.

Pvz.: Sugrįžo vaikai, **baigę stovyklauti**, ir pasakojo kelionės įspūdžius.

Išplėstiniai pažyminiai neskiriami

Prieš pažymimąjį žodį einantys išplėstiniai dalyviniai ar būdvardiniai pažyminiai neskiriami.

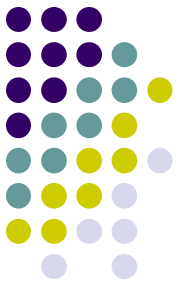
Pvz.: Ant apšalusios ledais eglės atskrido zylė.

Priedėlis, arba daiktavardinis pažyminy

Priedėlis – tai pažyminy, išreikštas daiktavardžiu ir suderintas su pažymimuoju žodžiu bent linksniu.

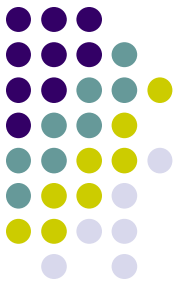
Pagal sandarą priedėliai gali būti **išplėstiniai** ir **neišplėstiniai**, eiti prieš pažymimąjį žodį ir po jo.

Priedėlis skiriamas

Po pažymimojo žodžio einantys priedėliai dažniausiai skiriami kableliais.

Pvz.: Vytautė, mano bendraklasė, bėga iš gėdos.

Priedėlis neskiriamas

Prieš pažymimąjį žodį einantys priedėliai paprastai neskiriami.

Pvz.: Pusseserė Diana išsiųs man dovanų.

Ypač pabrėžiamas priedėlis

Ypač pabrėžiami priedėliai (sakinio gale ar labiau išplėsti) dažniausiai skiriami **brūkšniais**.

Pvz.: Olimpiadoje pastebėjau Justę – **savo kaimynę**.

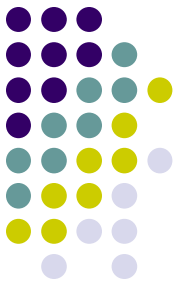

Priedėliai, turintys jungiamąjį žodį

Priedėliai, turintys jungiamąjį žodį *kaip, kaip antai, būtent, tai yra, ypač, arba, vardu, pavarde* ir kt., skiriami kartu su tuo žodžiu.

Pvz.: Mano dėdė, **vardu Gintaras**, padėjo man išspręsti biologijos užduotis.

Išplėstinės dalyvinės, pusdalyvinės ir padalyvinės aplinkybės

Minties aiškumas ir vaizdingumas priklauso nuo išplėstinių **dalyvinių, pusdalyvinių ir padalyvinių** aplinkybių.

Būtina įsidėmėti, kad aplinkybių negalima “pusiau skirti, pusiau ne”.

Išplėstinė dalyvinė aplinkybė

Išplėstinės aplinkybės, einančios **po tarinio neskiriamos kableliais.**

Pvz.: Visa šeimyna ilsėjosi sutvarkiusi namus.

Išplėstinė padalyvinė aplinkybė

Išplėstinės aplinkybės, einančias **prieš tarinį**, galima **skirti kableliais**.

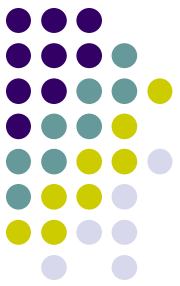
Pvz.: Tekant saulei, prie Baltijos jūros būriuojasi žmonės ir fotografai.

Išplėstinė pusdalyvinė aplinkybė

Išplėstinės aplinkybės, einančias **sakinio viduryje**, galima skirti kableliais.

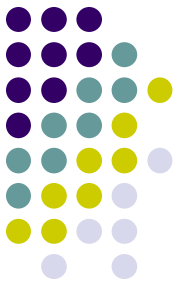
Pvz.: Rūbinėje, nusirengdama **paltą**, pamačiau bendrakursį **Kastytį**.

Tikslinamosios aplinkybės

Tikslinamosios yra tokios aplinkybės, kurios aiškiau, konkrečiau, tiksliau nusako prieš jas einančias tos pačios rūšies aplinkybes. Tikslinamosios aplinkybės gali būti **laiko, vietos ir būdo**.

Tikslinamosios aplinkybės visada būna **tos pačios rūšies**, kaip ir ta, kurią tikslina, o jai klausimą keliamo iš pirmosios aplinkybės.

Tikslinamoji laiko aplinkybė

Kai sakinyje yra dvi laiko aplinkybės, iš kurių antroji patikslina pirmąją ir tariama pabrėžiamai, tai **antroji išskiriama kableliais.**

Pvz.: Šįvakar, **dešimtą valandą**, prasidės Kalėdinis koncertas.

Tikslinamoji vietos aplinkybė

Kai sakinyje yra dvi vietos aplinkybės, iš kurių antroji tikslina pirmąją ir tariama pabrėžiamai, tai **antroji išskiriama kableliais.**

Pvz.: Parke, **prie suoliuko**, dainavo gatvės muzikantai.

Tikslinamoji būdo aplinkybė

Kableliais nuo pirmosios skiriama tikslinamoji būdo aplinkybė.

Pvz.: **Garsiai, su klyksmais**, jis įbėgo į kambarį.

Brūkšnys tarp veiksnio ir tarinio

Brūkšnys galima rašyti tada, kai sakinyje yra **praleista sudurtinio tarinio jungtis**.

Kartais sudurtinio tarinio jungtis būna praleista, bet sakinyje esama **pabrėžimo**, kurį rodo dalelytės **štai, tai**.

Brūkšnys gali būti rašomas, kai vardinė dalisreiškiamas

Daiktavardžio vardininku

Pvz.: Kernavė – senoji Lietuvos sostinė.

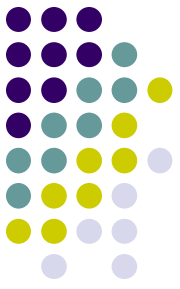
Kiekinio skaitvardžio vardininku

Pvz.: Seneliui – penkiasdešimt metų.

Veiksmožodžio bendratimi

Pvz.: Kitus mokytis – [vadinasi] save išmokyti kažko naujo.

Brūkšnys taip pat gali būti rašomas, kai vardinė dalis reiškiamas

Būdvardžio vardininku

Pvz.: Jis - nuostabus draugas.

Dalyvio vardininku

Pvz.: Gėlės - au visai nužydėjusios.

Kelintinio skaitvardžio vardininku

Pvz.: Varžytuvėse ji - trečia.

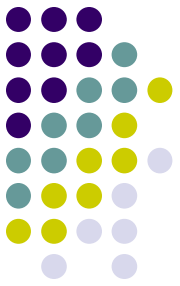
Kreipinys

Kreipinys – būdinga tiesioginės kalbos ypatybė. Jis vartojamas kai norima atkreipti pašnekovo dėmesį.

Reikia nepamiršti, kad kreipinys **nėra sakinio dalis.**

Kartais pasitaiko **išplėstų kreipinių**. Tada kableliais išskiriama visa kreipinio grupė.

Kreipinys sakinio pradžioje, viduryje ir gale

Sakinio pradžioje

Pvz.: **Broleli**, kur tavo mergelė?

Sakinio viduryje

Pvz.: **Ką, mamyte**, man dabar daryti?

Sakinio gale

Pvz.: Kaip sekėsi medžioklėje, **tėveli**?

Išplėstinis kreipinys bei kreipinys su įvardžiu

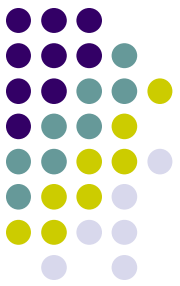

Išplėstinis kreipinys

Pvz.: Gražioji, kvapnioji gėlele, ar tu dar ilgai žydėsi?

Įvardis niekada neina kreipiniu ir jis neskiriamas kableliais.

Pvz.: Jūs galite man užduoti mįslę?

Įterpiniai

Žodžiai ir sakiniai, kuriais reiškiamas autoriaus požiūris į sakomą dalyką ir pateikiama su sakinio turiniu susijusių papildomų pastabų, yra **įterpiniai**

Įterpiniai su kitais sakinio žodžiais, kaip jau buvo minėta, nėra susiję klausimais, t. y. gramatiškai, todėl **nelaikomi sakinio dalimis.**

Dažniausiai vartojami įterpiniai

Įterpiniais **dažniausiai eina** šie žodžiai ir posakiai:

be abejo, žinoma, rodos, matyt(i), žodžiu, mūsų nuomone, mano galva, anot tėvo, pasak radijo, laimei, mūsų džiaugsmui, deja, atvirai kalbant, pavyzdžiui, vadinasi, kaip žinote, kaip minėta ir kt.

Įterpiniais gali būti laikomi žodžiai:

Anaiptol, antai, apskritai, atseit, būtent, destis, esą, galbūt, galų gale, geriau, greičiausiai, iš esmės, iš principo, iš tiesų, iš tikro, iš tikrųjų, iš viso, kaip tyčia, lyg tyčia, konkrečiai, konkrečiau, mat, pagaliau, palyginti, paprastai, paprasčiau, pirmiausia(i), rasi(t), savo ruožtu, šiukštu, taigi, tikriau, tikriausiai, tiksliau, turbūt, veikiausiai, visų pirma.

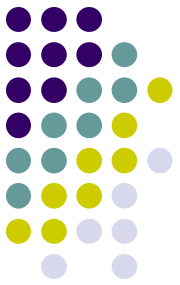

Įterpiniai skiriami kableliais

Kalbėdami įterpinius tariame kiek greitesniu tempu, pabrėžiame pauzėmis. Rašydami juos **išskiriame kableliais.**

Pvz.: **Laimei**, Vytautė liko sveika.

Aš, ko gero, šiandien negalėsiu eiti į kiną.

Įterpiniai išskiriami skliaustais

Kai papildoma informacija plati, sudaro tarsi atskirą sakinį, įterpiniai **išskiriami brūkšniais arba skliausteliais.**

Pvz.: Vakar kieme sutikau vaikus (dabar jie jau pakeliui į Klaipėdą) su kuriais buvo malonu pažaisti.

Ačīū už dėmesį

